

СЕКЦІЯ 3 ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

УДК 336.051

Гернего Ю.О.
кандидат економічних наук,
доцент кафедри інвестиційної діяльності
Київського національного економічного університету
імені Вадима Гетьмана

ІДЕНТИФІКАЦІЯ ІМПЕРАТИВІВ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ КРАЇНИ

У статті розглянуто теоретичні аспекти дослідження основних вимог для інноваційного розвитку економіки країни. Розмежовано рівні та функціональні характеристики імперативів інноваційного розвитку. Проаналізовано специфіку прояву імперативів інноваційного розвитку на глобальному, державному та ринковому (суб'єктів господарювання) рівнях.

Ключові слова: розвиток, інновація, імператив, держава, ринок.

Гернего Ю.О. ИДЕНТИФИКАЦИЯ ИМПЕРАТИВОВ ИННОВАЦИОННОГО РАЗВИТИЯ СТРАНЫ

В статье рассмотрены теоретические аспекты исследования основных требований для инновационного развития экономики страны. Разграничены уровни и функциональные характеристики императивов инновационного развития. Проанализирована специфика проявлений императивов инновационного развития на глобальном, государственном и рыночном (субъектов хозяйственной деятельности) уровнях.

Ключевые слова: развития, инновация, императив, государство, рынок.

Gernego Ju.O. IDENTIFICATION OF COUNTRY INNOVATIVE DEVELOPMENT IMPERATIVES

The theoretical aspects of main requirements for innovative development of national economy research are investigated in the article. The levels and functional characteristics of innovative development imperatives are differentiated. The peculiarities of innovative development imperatives manifestation at the global, state and market levels are analyzed.

Keywords: development, innovation, imperative, state, market.

Постановка проблеми. Успішна інтеграція економіки України до міжнародного співтовариства можлива на основі дотримання ключових соціально-економічних пріоритетів, реалізації механізмів та стратегічних орієнтирів соціально-економічного розвитку. Виконання поставлених вище завдань передбачає розбудову парадигми інноваційного розвитку економіки нашої країни, що сприятиме вирішенню організаційних, функціональних і структурних проблем. Тому інноваційний розвиток економіки України неможливий без належної розбудови виробничої, соціальної, фінансової інфраструктури як основи економічного зростання та забезпечення добробуту населення. У такому випадку актуальності набуває визначення граничних умов, які не повинні порушуватися в контексті інноваційного розвитку економіки країни.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Першим вченим, який звернув увагу на природу інновацій та відзначив необхідні умови для їх впровадження суб'єктами господарювання та подальшого розвитку, а саме науково-організаційну комбінацію виробничих факторів та мотивацію підприємницьким духом, став Й. Шумпетер [1].

З-поміж наших сучасників питанням інноваційного розвитку, обґрунтуванню факторів, механізмів та вимог до різних секторів економіки приділили увагу такі вітчизняні науковці, як О.І. Амоша, В.М. Геець, Л.І. Федулова, В.В. Зянько та інші. Зокрема, О.І. Амоша обґрунтував передумови прийняття рішень на інноваційному шляху розвитку економіки, в тому числі звернув увагу на соціальні аспекти економічного зростання [2; 3]. В.М. Геець досліджує вимоги до інноваційної ринкової економіки в умовах сучасності, її якісні характеристики [4].

Л.І. Федулова оцінює широкий спектр детермінантів інноваційного розвитку як на національному, так і на регіональному рівнях [5; 6]. Поєднання передумов та пріоритетів інноваційного розвитку на макро- та мікрорівнях здійснюється у працях В.В. Зянько [7].

Мета статті. Проте, незважаючи на істотний науковий доробок у царині обґрунтування питань щодо соціально-економічних вимог для досягнення цілей інноваційного розвитку, недостатньо дослідженими залишаються прикладні аспекти граничних вимог для досягнення цілей інноваційного розвитку сучасної ринкової економіки. Тому метою нашої статті є розмежування імперативів інноваційного розвитку країни.

Виклад основного матеріалу дослідження. У теоретичному аспекті поняття «імператив» було обґрунтовано ще І. Кантом у праці «Критика практичного розуму». Згідно поглядів вченого імператив визначався як «вольова максима», «категоричне веління», «пануюча даність у формі вищого принципу» [8, с. 28–29]. Проте визначення імперативу можна розглядати, виходячи з різноманітного змістового наповнення, що пов'язане із об'єктивно різноманітною природою чинників, які зумовлюють проходження того або іншого процесу чи явища. Зокрема, з огляду на об'єктивні процеси та тенденції розвитку сучасності, на нашу думку, імперативи інноваційного розвитку України варто розглядати виходячи з основного спектру соціально-економічних факторів впливу на трьох рівнях: глобальному, державному та ринковому, який конкретизується з огляду на імперативи інноваційного розвитку суб'єктів господарювання (рис. 1).

Інноваційний розвиток ринкової економіки України тісно пов'язаний із специфікою та динамікою проходження інноваційних процесів на міжнародних рин-

ках, що знаходить свій прояв у якості імперативів на глобальному рівні. Під глобальним рівнем прояву імперативів інноваційного розвитку України розуміємо ті вимоги, виконання яких дозволяє національній економіці бути конкурентоспроможною та інноваційною з огляду на позиції інших країн у міжнародному просторі.

Оскільки інноваційний розвиток країни не може бути відособленим від інших країн, вимоги глобального рівня знаходять свій прояв у зовнішньоекономічних імперативах. Зовнішньоекономічні імперативи формуються як відображення зарубіжного досвіду стимулювання інноваційного розвитку, який одночасно формує провідні міжнародні тенденції інноватизації та створює основу для їх покращення на національному рівні.

Наприклад, у розвинених країнах Європи для стимулювання інновацій використовуються диференційовані податкові пільги:

- екстраконцесії – специфічні пільги, які дозволяють підприємствам фінансувати за рахунок податкової бази понад 100% власних інноваційних витрат;
- податковий кредит – пільги, що створюють можливість для підприємств фінансувати частку власних інноваційних витрат за рахунок податкових зобов'язань [9, с. 120].

У свою чергу, ефект від такого стимулювання проявляється у зростанні якісного рівня інновацій не лише на рівні розвинених країн, але й в одночасному розширенні горизонтів інноваційного розвитку на міжнародному рівні. Зокрема, це знаходить свій практичний прояв у модернізації технологій, формуванні технологічних імперативів інноваційного розвитку на глобальному рівні.

З огляду на зазначене, справедливим є твердження про прямий зв'язок технологічних тенденцій, які є пріоритетними на міжнародному рівні, із пріоритет-

ними технологіями для економіки країни та, відповідно, її конкурентоспроможністю на міжнародному рівні. Адже інноваційно розвинена економіка має бути одночасно модернізованою. Тому своєрідним відображенням відповідності національної економіки технологічним вимогам на глобальному рівні є індикатори інноваційної модернізації економіки країни. Зокрема, вартими уваги є макроекономічні показники:

- частка доданої вартості переробної промисловості у ВВП;
- додана вартість переробної промисловості на душу населення.

Серед індикаторів місця іноземних технологій в інвестиційній модернізації економіки країни є чистий приплив прямих іноземних інвестицій, імпорту капітальних товарів, імпорту неуречевлених технологій [10, с. 95].

Проте конкурентоспроможність національної економіки на міжнародному рівні є достатньо складним та комплексним аспектом дослідження, тому на практиці, здебільшого, оцінюються імперативи інноваційного розвитку, характерні для конкретних сфер та окремих галузей. Це зумовлено специфікою готового продукту та особливостями пріоритетних інноваційних технологій, які доцільно застосовувати з метою максимізації ефективності виробничого процесу та отримання максимально можливого кінцевого результату.

В свою чергу, сприйняття усього нового багато в чому залежить від пріоритетних тенденцій, які панують у суспільстві. Адже людський капітал все частіше стає каталізатором впровадження інновацій та реалізації інноваційних пріоритетів, збільшується значущість конкуренції за нього, а також мобільності технологічних знань (особливо це характерно для економік США та Китаю). У зв'язку з різним рівнем науково-технологічного розвитку країн світу у багатьох випадках ринки праці для висококвалі-

Рис. 1. Прояви імперативів інноваційного розвитку країни

Джерело: узагальнено автором

фікованих кадрів стали незбалансованими, що призводить до незадовільного кадрового забезпечення низки фірм, особливо це характерне для сфери новітніх технологій. Значні відмінності в мотивах, можливостях та результатах потоків людського капіталу все більше актуалізували питання інтернаціональної мобільності та посилення значення аутсорсингу та фактора кроскультурності [5].

Виходячи із цього, передумови для запозичення прогресивного досвіду інноваційного розвитку на глобальному рівні формують так званий суспільний імператив, який полягає як у здатності сприймати чужий прогресивний досвід, так і у намірі ділитися власним досвідом інноваційного розвитку з іншими суб'єктами. Тому на глобальному рівні вимоги економічного, технологічного та галузевого характеру виконуються за умови збереження суспільних імперативів інноваційного розвитку, які фактично показують готовність суспільства до впровадження якісно нових інновацій.

На практиці конкретизація глобальних імперативів інноваційного розвитку відбувається на рівні держави, оскільки саме тут відбувається формування національних пріоритетів та стратегій інноваційного розвитку. Адже складність та динамічність економіки, детермінованої інноваціями, вимагає від держави пошуку все нових напрямів для управління інноваціями. Саме тому в більшості розвинених країн виникає підхід, заснований на побудові так званої національної інноваційної системи, яка дозволяє впроваджувати багатовекторну комплексну горизонтальну політику. При чому успіх та динамізм інноваційного процесу є наслідком здатності державної влади пристосуватися та активніше управляти існуючими інноваціями із використанням диференційованих інструментів впливу. Незмінним інструментарієм державного впливу на результати інноваційної діяльності залишається законодавство, яке створює вимоги для операційної діяльності в контексті інноваційного розвитку.

Поряд із законодавчою основою реалізація сучасних інноваційних пріоритетів вимагає стимулювання, яке здебільшого конкретизується за посередництвом груп фінансово-економічних та факторів механізмів державного впливу. Наприклад, успішна реалізація пріоритетів державної фінансової політики відбувається за умови визначення таких імперативів, як: банківська система та монетарна політика центрального банку, регуляторні впливи на сучасний борговий ринок, визначені державні пріоритети розвитку ринків фінансових послуг, регуляторні впливи на сучасний стан та шляхи активізації національного фондового ринку, регулювання ринку деривативів та їх інноваційних різновидів, інформаційно-мережевий ринок, що обслуговує фінансову сферу, державні впливи на забезпечення транспарентності фінансової політики на міждержавному рівні [11, с. 406].

Одночасно держава має стимулювати позитивне соціальне сприйняття інновацій, адже базою інновацій стають саме потоки знань та поєднання зусиль учасників інноваційного процесу.

Проте на рівні держави обов'язковою умовою для пришвидшення тенденцій інноваційного розвитку є не лише диференціація імперативів, але й їх поєднання за рахунок вибору оптимального інструментарію стимулювання інновацій. З огляду на сучасні тенденції в Україні узагальнюючими імперативами для груп фінансово-економічних та соціальних імперативів є законодавчі. Зокрема, окремі пільги для стимулювання інноваційного розвитку передбачені Законом України «Про інноваційну діяльність», Законом

України «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків», Податковим кодексом України та рядом інших нормативно-правових актів.

Кінцевими споживачами державних пільг стають суб'єкти, які впроваджують інновації. В умовах сучасного прогресивного суспільства більшість із них функціонує в умовах ринку, що визначає обов'язковою вимогою для їх інноваційного розвитку конкурентоспроможність. Імперативи конкурентоспроможності знаходять свій прояв у інтелектуальних, технологічних, науково-технічних та інформаційних ресурсах, а також традиційних ресурсах, що використовуються в інноваційній діяльності та набувають інноваційного змісту; інституціональних умов, організаційних можливостях, які забезпечують інноваційну діяльність та безперервність інноваційних процесів; інноваційній стратегії розвитку. У свою чергу, в контексті посилення тенденцій глобалізації імперативи конкурентоспроможності набувають якісно нового змісту, а саме проявляються за рахунок: ресурсів, генерованих на міжнародному рівні та залучених до національної економіки, або створених у країні за участю іноземного капіталу, технологій, знань; ринкових та інституціональних умов та можливостей використання таких ресурсів; інтегративних стратегій, які базуються на міжнародних взаємодіях [12, с. 10].

Тобто реалізація імперативів конкурентоспроможності відбувається виходячи із національних та міжнародних умов. Проте їх впровадження неможливе без дотримання внутрішніх вимог, а саме технологічних та фінансово-економічних імперативів, а також імперативів бізнес-культури. Такі імперативи проявляються за рахунок реалізації можливостей та вибору пріоритетів інноваційного розвитку на рівні конкретних суб'єктів господарювання.

Висновки. Таким чином, на сьогодні інноваційний розвиток вимагає реалізації вимог на різних рівнях. Зокрема, важливим є теоретичне обґрунтування для подальшого практичного застосування ключових груп імперативів інноваційного розвитку країни, а саме:

- на глобальному рівні зовнішньоекономічні імперативи знаходять свій прояв за рахунок реалізації зарубіжного досвіду, а також стимулювання та підтримки його сприйняття на національному рівні; виявом технологічних імперативів є формування якісного рівня технологій на міжнародному рівні; галузеві імперативи діють відповідно до специфіки конкретної галузі та її популяризації у світі; суспільні тенденції є узагальнюючими для зазначених вище груп імперативів, які визначають можливість та перспективи їх подальшого впровадження;

- на державному рівні фінансово-економічні та соціальні імперативи узагальнюються за посередництвом законодавчих імперативів, які передбачають державне стимулювання подальшому інноваційному розвитку;

- на ринковому рівні імперативи реалізуються за посередництвом суб'єктів господарювання, які на основі внутрішніх імперативів та зовнішніх факторів досягають зростання конкурентоспроможності та розширення спектру можливостей інноваційного розвитку.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Инновационный менеджмент : [справ. пособие] / [под ред. П.Н. Завалина, А.К. Казанцева, Л.Э. Миндели]. – Изд. 2-е. – М.: ЦИСН, 1998. – 568 с.
2. Амоша О.І. Інноваційний шлях розвитку України: проблеми та рішення / О.І. Амоша // Економіст : наук. журнал. – 2008. – № 6. – С. 28–34.

3. Амоша О.І. Соціальний потенціал сталого розвитку: інноваційні механізми формування та використання : [монографія] / [О.І. Амоша, В.П. Антонюк, О.Ф. Новікова та ін.] ; Нац. акад. наук України, Ін-т економіки пром-сті. – Донецьк : [Ін-т економіки промисловості НАН України], 2014. – 478 с.
4. Геєць В.М. Якісні зміни в економіці України є нагальними / В.М. Геєць // Вісник Національного банку України. – 2014. – № 4(218). – С. 5–9.
5. Федулова Л.І., Шовкун І.А. та ін. Регіональні інноваційні системи: ідентифікація, оцінка, інститути та інструменти розвитку [наук.-аналіт.доп.] / [Л.І. Федулова, І.А. Шовкун, та ін.], за ред. д.е.н., проф. Л.І. Федулової // НАН України, Ін-т екон. та прогноз. – К., 2012. – 132 с.
6. Федулова Л.І. Тенденції розвитку національних інноваційних систем: уроки для України / Л.І. Федулова // Актуальні проблеми економіки. – 2015. – № 4(166). – С. 94–103.
7. Зянько В.В. Інноваційна діяльність підприємств та її фінансове забезпечення в умовах транзитивних змін економіки України: [монографія] / [В.В. Зянько, І.Ю. Єпіфанова, В.В. Зянько]. – Вінниця : ВНТУ, 2015. – 172 с.
8. Камротов М.В. Ідентифікація режимов динаміки валютного курсу доллар – евро: поход на основе реконструкции нелинейных динамических систем / М.В. Камротов // Вопросы экономики. – 2010. – № 12. – С. 82–98.
9. Желюк Т.Л. Аналіз використання фінансового інструментарію в становленні інноваційної економіки / Т.Л. Желюк // Економічний аналіз: зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет; редкол. : В.А. Дерій (голов. ред.) та ін. – Тернопіль : Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету «Економічна думка», 2015. – Том 22. – № 1. – С. 117–124.
10. Саліхова О.Б. Іноземні технології як детермінанта інвестиційно-інноваційних процесів в Україні / О.Б. Саліхова, Г.О. Бак // Стратегічні пріоритети. – 2015. – № 2(35). – С. 93–104.
11. Лук'янов В.С. Регуляторні імперативи сучасних фінансових ринків / В.С. Лук'янов // Актуальні проблеми економіки. – 2015. – № 1(163). – С. 403–411.
12. Тараненко І.В. Системологічні засади факторного забезпечення стратегій інноваційної конкурентоспроможності країн / І.В. Тараненко // Інвестиції: практика та досвід. – 2015. – № 10. – С. 8–13.

УДК 330:303.732.4

Голіук В.Я.
кандидат економічних наук,
доцент кафедри менеджменту
Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут»

МЕТОДОЛОГІЯ СИСТЕМНОГО АНАЛІЗУ ТА ЙОГО ВИКОРИСТАННЯ У ФОРМУВАННІ ДЕРЖАВНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ

Статтю присвячено дослідженню методології системного аналізу у контексті його використання для формування та проведення ефективної державної економічної політики. У статті узагальнено підходи науковців до визначення сутності системного аналізу, розглянуто суть категорії «система» та класифікації системних об'єктів, етапи еволюції системного аналізу. Особливу увагу приділено теорії самоорганізації систем та особливостям її використання у економічних дослідженнях.

Ключові слова: система, елемент, системний аналіз, взаємодія, самоорганізація.

Голіук В.Я. МЕТОДОЛОГИЯ СИСТЕМНОГО АНАЛИЗА И ЕГО ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ПРИ ФОРМИРОВАНИИ ГОСУДАРСТВЕННОЙ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ ПОЛИТИКИ

Статья посвящена исследованию методологии системного анализа в контексте его использования для формирования и проведения эффективной государственной экономической политики. В статье обобщены подходы ученых к определению сущности системного анализа, рассмотрены суть категории «система» и классификации системных объектов, этапы эволюции системного анализа. Особое внимание уделено теории самоорганизации систем и особенностям ее использования в экономических исследованиях.

Ключевые слова: система, элемент, системный анализ, взаимодействие, самоорганизация.

Goliuk V.Y. METHODOLOGY OF SYSTEM ANALYSIS AND ITS USE IN ELABORATION OF THE STATE ECONOMIC POLICY

The aim of the paper is to investigate the methodology of system analysis and the way to apply it to elaborate and implement effective state economic policy. The paper summarizes scientific approaches to the essence of the system analysis, considers the essence of the category «the system» and the classification of the system objects, stages of evolution of the system analysis. Particular attention is paid to the theory of self-organizing systems and the peculiarities of its use in economic research.

Keywords: system, element, system analysis, interaction, self-organization.

Постановка проблеми. Нині в умовах суттєвого падіння обсягів ВВП України питання розробки та реалізації ефективної державної економічної політики постає особливо гостро. Невід'ємною передумовою формування перспективних напрямів реформування вітчизняної економіки є дослідження національного господарства за допомогою широкого спектру методологічного інструментарію, одним з важливих елементів якого є системний аналіз.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Системний аналіз та особливості його використання у економічних дослідженнях були і залишаються предме-

том наукового інтересу низки як вітчизняних, так і зарубіжних науковців, а саме Н. Блауберга, В. Бранського, І. Гречиної, М. Згуровського, Е. Князевої, С. Курдюмова, В. Лекторського, Г. Мучника, Н. Овчиннікова, І. Пригожина, О. Пугачової, Г. Рузавина, В. Садовського, С. Серьогіної, В. Спіцнаделя, Г. Хакена, Е. Юдіна та ін. Однак специфіка економічної системи України все ще вимагає проведення аналізу принципів організації її елементів та структури.

Мета статті полягає у дослідженні сутності системного аналізу та принципів його використання у вивченні економічних систем.